

TÜRKİYE VE AB`NİN SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK İNSAN HAKLARI TUTUMU

Turkey and the EU's Human Rights Attitude Towards Syrian Refugees

Dr. Öğr. Üyesi Murat KÖYLÜ*

Özet

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı sonrası milyonlarca Suriye vatandaşı mülteci durumuna düşmüştür. Mültecilerin istikameti, her türlü güven ortamından uzak bir yaşamdan geleceklerini tekrar kuracakları güvenli ülkelere doğru olmuştur. Mülteci durumuna düşen milyonlarca Suriyeli, öncelikle Türkiye ve Ürdün gibi sınır ülkelerine sığınmışlar, bir kısmı da Avrupa Birliği (AB) ülkelerine geçiş yapmanın yolunu aramışlardır. Binlercesi ise Akdeniz'in soğuk sularında hayatlarını kaybetmiştir. Sekiz yıldan beri tam bir insanlık trajedisi yaşanan Suriyeli Mültecilerin dramı, dünyanın gözleri önünde cereyan ederken Türkiye, insanlık adına büyük bir özveri göstererek dört milyona yakın Suriyeliye kapılarını açmıştır. Mültecilerin tüm insani ihtiyaçlarını (beslenme, sağlık, eğitim, barınma vs.) milli bütçesinde büyük fedakârlıkla karşılamıştır. AB ülkeleri ise yasalarında olmasına rağmen, demokrasi ve insan haklarını görmezlikten gelerek Suriyeli Mültecilerin trajedisini sadece seyretmekle kalmış, Türkiye`ye

Abstract

After the Syrian Civil War that began in 2011, millions of Syrian citizens have become refugees. The direction of refugees has been correct in safe countries where they will rebuild their future from a life away from any kind of trust. Syrian refugee status to millions of falling, first sought refuge to the country such as Turkey and Jordan, a part of the European Union (EU) have sought a way to make the transition to their country. Thousands have lost their lives in the cold waters of the Mediterranean Sea. Eight fully a human tragedy experienced by the Syrian drama of the refugees since years, while Turkey took place before the eyes of the world, showing great sacrifice on behalf of humanity has opened the door to the Syrians close to four million. It has met all the human needs of refugees (nutrition, health, education, housing, etc.) with great sacrifice in their national budget. Despite being in mourning the EU countries, it has stayed the tragedy of democracy and ignore the human rights of Syrian refugees

* Toros Üniversitesi, İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi

söz verdikleri maddi yardımı bile ödemekten imtina etmişlerdir. Çalışmanın amacı, sekiz yıldır süre gelen Suriye İç Savaşı`ndan kaçan milyonlarca mülteciye yönelik Türkiye ve AB ülkelerinin insan hakları tutumlarını incelemektir.

Anahtar Kelimler: Türkiye, AB, Suriyeli Mülteciler, İnsan Hakları

came but just watch, they refrained from paying to Turkey even financial aid they promised. The aim of the study period of eight years from the Syrian Civil War millions of refugees fleeing towards Turkey and the EU countries is to examine the attitudes of human rights.

Keywords: Turkey, the EU, the Syrian refugees, Human Rights

GİRİŞ

Ortadoğu'da önemli ve köklü bir kültüre sahip Suriye birçok medeniyetin de beşiği olmuştur. Osmanlının 16. yüzyılda hâkimiyetine giren Suriye hemen hemen 4 yüzyıl boyunca Osmanlı egemenliğinde yaşamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından Suriye Sykes Picot Anlaşmasıyla 1920 yılında Fransızların sömürgesi haline gelmiştir. Bölgedeki direnci kırmak için bölgedeki azınlıkları destekleme politikası izleyen Fransa'nın tutumu bir bakımdan günümüzde Suriye içindeki toplumsal anlaşmazlıkların da temelini oluşturmuştur.¹ Nüfus olarak ülkenin 10%'unu oluşturan Alevi Nusayri'lerin Fransa desteğini alarak özellikle orduda önemli mevkilere gelmesi, Suriye'nin bağımsızlığını kazandıktan sonra bu grubun iktidarı ele geçirmesinde en önemli etkenlerden biri olmuştur.² Fransa'nın yönetim alanında izlediği bu politika ülke içinde dönem dönem başkaldırıları ortaya çıkarsa da Fransa burada varlığını İkinci Dünya Savaşı'na kadar sürdürmüştür.

İkinci Dünya Savaşından sonra Dünya, ABD ve Rusya'nın etrafında iki kutuplu hale geldi. Dünya'nın iki güç unsurunun burada Fransa'yı istememesi üzerine Fransa 1946 yılında tüm birliklerini çıkardı ve Suriye'yi terk etmek zorunda kaldı. Aynı bu yılda uluslararası camia tarafından Suriye'nin bağımsızlığı kabul edildi. Bağımsızlığını kazanan Suriye'de daha sonra dış güçlerin de desteklediği 8 darbe gerçekleşti. Son olarak Hafız Esad'ın 1970 yılında yaptığı darbeyle yönetim uzun yıllar Esad yönetimine kalmıştır. 1963'teki altıncı darbeyle gelen Baas Partisi iktidarı, 1966 yılında yine aynı partiden olan Hafız Esad ve Sallah Cedit darbesiyle devrilmiş, yönetime Nureddin Atasi başkanlığında sivil bir hükümet getirilmiştir. Ancak Suriye'nin Altı Gün Savaşları'nda yenilgiye uğraması Atasi hükümetinin gücünün zayıflamasına neden olmuştur. 13 Kasım 1970'te askeri darbe yapan Hafız Esad, Atasi ve Sallah Cedit'i tasfiye ederek iktidara gelmiştir.³

Suriye etnik köken ve mezhepsel olarak çok çeşitli yapıya sahip bir ülkedir. Alevi Nusayriiler ülkenin %10'unu oluştursa da Esad yönetiminde kilit konumda bulunmuşlardır. Buna karşı çıkan %74'lük Arap-sünni çoğunluğu sindirmek isteyen yönetim; diğer Kürt, Çerkez, Ermeni gibi farklı etnik grupları partiye yakınlaştı-

¹ William Cleveland. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi, , Agora Kitaplığı, İstanbul ,s. 45

² Doğan Şentürk. (2003). Saddam'ın Baas'ı Ortadoğu'da Arap Birliği Rüyası , Alfa Yayınları, İstanbul, s.26.

³ William Cleveland. (2008). Modern Ortadoğu Tarihi, Agora Kitaplığı, İstanbul, s. 440.

mıştır. Bu politikayla yönetim, sünni çoğunluğa karşı diğer gruplardan destek elde etmeyi hedeflemiştir. Nusayriler'in iktidarı, orduyu ve önemli devlet kurumlarını ele geçirmeleri Sünni Müslümanlar tarafından tepkiyle karşılanmış, 1980'de Hafız Esad'a yönelik suikast girişimiyle mezhepsel çatışmalar şiddetlenmiş, 1982'de iktidar güçlerinin Hama şehrinde gerçekleştirdiği saldırılarla 25 bine yakın kişi hayatını kaybetmiştir.⁴

Aslında günümüz sığınmacı krizi bu yıllardan başlamaktadır. Yaşanan bu büyük çatışmalar sonucunda bir milyona yakın kişi evini ve ülkesini terk etmek zorunda bırakılmıştır. Yaşanan bu olaylardan sonra ülkede Nusayriler daha da güç kazanmıştır. İktidar 1990 yılına kadar hep Rusya'nın yanında hareket etmiştir. Soğuk Savaşın sona ermesi 1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından Suriye yönünü ABD ve Batı'ya dönerek ekonomide liberal sisteme geçiş yapmıştır. 2000 yılına geldiğinde ise Hafız Esad ölmüş yerine ardından yapılan referandumda oğlu Beşşar Esad cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Beşşar Esad'ın yönetime gelmesi halkın rejime yönelik taleplerinin karşılanacağına dair umutları doğurmuş, iktidarının ilk yılında halkın taleplerinin dile getirildiği hareket "Şam Baharı" olarak adlandırılmıştır.⁵ Kısa zamanlı da olsa Beşşar Esad ülkede bir dizi yenilikler yapmıştır. Yeni hükümetle özelleştirmeler yapılmış, iş sahası genişletilmiş, basın yayına daha çok serbestlik tanınmış, ekonomide liberalizasyon hareketleriyle reformlar yapılmış, bir kısım siyasi suçlular af kapsamında özgür bırakılmış, muhalefete yönelik haklar tanınmış ve ülkede geniş çaplı bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir.

Yapılan bu kadar reform maalesef bir yıl sürmüş başta halkın özgür seçimlerin yapılması yönündeki talepleri olmak üzere birçok istekler iktidar tarafından bastırılmaya çalışılmıştır. Bundan sonra Esad yönetimi reformların sadece ekonomik alanda olacağını siyasi olmayacağını bildirmiş, iktidara ilk geldiğinde verdiği özgürlüklerin birçoğunu yeniden kısıtlamıştır. Yeni Esad yönetimi artık babasının eski düzenine geçmiş yanına aldığı Nusayrilerle etkili istihbarat kurumları oluşturarak baskıcı bir yönetimi oluşturmuştur. Böylece başta sünni Müslümanlar olmak üzere Kürt, Türkmen, Çerkez, Hristiyan gibi ülkenin asli unsurunu oluşturan diğer 53 etnik grubun da isteklerini karşılayamamıştır.

⁴ Nikolas Van Dam. (2000). Suriye'de İktidar Mücadelesi, İletişim Yayıncılık, İstanbul, s. 183.

⁵ Seth Wikas. (2007). "Battling the Lion of Damascus, Syria's Domestic Opposition and the Asad Regime", *Policy Focus*, s. 69

Ülkedeki otokratik rejime rağmen Arap Baharına bağlı olarak başlayan gösterilerin Suriye’de de yaşanması kaygısından ilk etapta uzak olan Esad rejimi 2011’in ilk aylarında ülkesinde yaşanan küçük ölçekli protestoları iktisadi düzenlemelerle önlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla fakir ailelere, çalışan ve emeklilere dönük iyileştirmelere gidilmiş, gıda ve sağlık alanlarındaki zamlarda indirim yoluna gidilmiştir. Rejim karşıtı gösterilerin kırılma anı 15 Martta Dera şehrinde olmuştur. Bir okulun duvarına “Halk düzenin değişmesini istiyor.” sloganını yazan öğrencilerin tutuklanması ve bunu protesto eden kalabalığın hakarete uğramasıyla başlayan olaylar kısa sürede Şam, Humus ve tüm ülkeyi içine alan Esad karşıtı büyük bir harekete evrilmiştir.⁶

Dera’da başlayan protestolar, Esad rejimi muhaliflerince benimsenmiş ve Arap Baharı olaylarından cesaret bulan muhalifler bu protestoları birçok kente yaymıştır. 15 Mart gününü “*öfke günü*” ilan eden muhalifler bu tarihte ülke genelinde birçok kentte büyük çaplı gösteriler düzenlemiştir. 18 Mart günü ise Cuma namazı çıkışı Şam, Halep, Lazkiye, Hama, Humus ve Banyas gibi birçok şehirde Suriye tarihinde son 30 yılın en büyük protestoları yaşanmıştır. Olaylara müdahale eden polis kuvvetleri tarafından öldürülenler olmuştur. Ertesi gün ölenlerin cenaze törenlerinde çatışmalar yaşanmış ve böylece Suriye’de de Arap Baharı fitili ateşlenmiştir.⁷

Esad’ın attığı adımlar muhaliflerce samimi ve yeterli bulunmamış ve olayları yatıştırmaya yetmemiştir. Bununla birlikte Esad yönetimi de her geçen gün protestoculara karşı olan tutumunu biraz daha sertleştirmiştir. Protestolarda halka karşı şiddet kullanılması ve ölü sayısının artması ile paralel olarak olaylar da şiddetlenmiştir.

25 Mart gününü “*Kararlılık Cuması*” ilan eden göstericiler Dera, Humus, Deyr- ez Zor, Şam, Lazkiye ve Rakka’da protestolar gerçekleştirmiş ve rejim aleyhine sloganlar atmışlardır. Bununla birlikte Şam başta olmak üzere birçok şehirde Esad yanlıları da Esad’a destek yürüyüşü yapmışlardır. Birleşmiş Milletler, çıkan çatışmalarda Mart ayı boyunca ölenlerin sayısının 850’den fazla olduğunu söylerken, Suriye İnsan Hakları Gözlemevi Mart ve Nisan aylarında gerçekleştirilen protestolarda 560 kişinin güvenlik güçleri tarafından öldürüldüğü bildirilmiştir.⁸

⁶ İbrahim Toraman. (2015). Arap Baharı ve Suriye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi SBE, Yalova, s.63.

⁷ Toraman, Arap Baharı ve Suriye, s.63.

⁸ Suriye Krizinin Kronolojisi, <http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi-izlememerkezi/2013/09/02/7192/> suriye-krizinin-kronolojisi [Erişim Tarihi: 11.10.2019]

Uluslararası tüm uyarı ve tepkilere rağmen Esad rejimi muhaliflere olan sert tutumunu değiştirmemiştir. 22 Nisan'ı “*Büyük Cuma*” ilan eden ve o güne kadarki en büyük gösterileri gerçekleştiren muhaliflere karşı gerçek mermi kullanılmış ve birçok kişi hayatını kaybetmiştir. Olaylara tepki gösteren Arap Birliği göstericilere destek vermiş ve yanlarında olduğunu açıklamıştır. 28 Nisan'da toplanan BM ise Rusya'nın muhalefeti sonucu Suriye'yi kınayan ortak bir açıklama yapamamıştır. Olayların daha da şiddetlenmesi üzerine Suriye'den Türkiye ve diğer komşu ülkelere mülteci göçleri başlamıştır.

Suriye devlet televizyonuna konuşan ve “*Bugün olup bitenlerin reformla bir ilgisi yok. Bu, her şeyi yakıp yıkmaktan başka bir şey değil*” diyen Esad, bir reform planı için ulusal bir diyalog grubu oluşturulduğunu bildirmiştir. Bir yandan 20 Haziran'a kadar işlenmiş her türlü suçu af kapsamına aldığını açıklayarak reform sürecini devam ettiren Esad, diğer taraftan devlet kanalında yaptığı konuşmada muhaliflere karşı “*mikroplar*” ifadesini kullanmış ve “*ülkemiz mikroplardan temizlenmeli*” demiştir.⁹

Suriye'de bölge bölge başlayan ayaklanmalar ve sonrasında Koalisyon Güçleri ve Rusya'nın müdahalesi ile Suriye sorunu uluslararası bir sorun haline dönüşmüştür. Operasyonların başlamasıyla özellikle Suriye'nin Kuzey'inde yerleşim yerleri rejim güçleri tarafından ağır şekilde bombalanmaya başlamıştı. Diğer taraftan Irak'ta başlayan ve gittikçe batıya yayılan IŞİD tehdidi ise rejimden daha tehlikeli olarak Suriye halkını yaşamlarını tehdit etmekteydi. Yaşam şartları gittikçe zorlaşan şehirlerde halk çareyi başta Türkiye ve Ürdün olmak üzere batılı ülkelere göç ederek mülteci durumuna düşmüşlerdir.

Sınırlarımız ötesinde sekiz yıldır devam eden ve insan hakları yönünden büyük bir trajedi teşkil eden Suriyeli Mültecilerinin durumu, Türkiye için öncelikle sınırlarında bir tehdit oluşturacak terör oluşumlarını engellemek ve vatanlarından zorla göç ettirilen ve mülteci durumuna düşmüş milyonlarca Suriyeliyi tekrar yurtlarına dönüşünü sağlamak birinci amacı olmuştur.¹⁰

⁹ Toraman, Arap Baharı ve Suriye, s.66.

¹⁰ AB- Türkiye Arasındaki Göç ve Mülteciler Anlaşması ile İlgili Soru ve Cevaplar <https://www.hrw.org/tr/news/2016/03/07/287301> (Erişim Tarihi: 01.06.2020)

1. TÜRKİYE`NİN SURİYELİ SİĞINMACILAR MEVCUT DURUMU VE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar düzenlenmiş ve bu Yönetmelik, 14.04.1994 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yönetmelikte, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne uygun olarak, yabancılara uygulanacak usul ve esaslar ile yetkili kuruluşlar belirlenmiştir.

Yönetmelik, mülteci hukuku ile ilgili olup iç hukuktaki boşluğu doldurmuştur ancak; kapsamında yabancıların iltica süreci hakkında yeteri kadar bilgilendirilmesi ve iltica müracaatları süresinin de 10 günlük sınırlama uygulamada aksaklıklara neden olmuştur. 16.01.2006 tarihinde kabul edilen "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile söz konusu aksaklıkların giderilmesi amaçlanmış ve 10 günlük başvuru süresi yerine, "gecikmeden" ve "makul olan en kısa süre içerisinde" başvurulması düzenlenmiştir.

2006 tarihli yönetmeliğin yetersizliği, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) mülteci hakları konusunda Türkiye aleyhine çeşitli kararlar vermesine ve Uluslararası Af Örgütü ve Avrupa Konseyi'nin de Türkiye'de mülteci hakları konusunda olumsuz raporlar yayınlamasına yol açmıştır. Bu olumsuz gelişmeler neticesinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı Taslağı hazırlanmaya başlamış ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 11.04.2013 tarihinde, Resmi Gazete 'de yayımlanmış, yayımından bir yıl sonra da yürürlüğe girmiştir.¹¹

YUKK'un ilgili maddesine göre,

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz ko-

¹¹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. [2013]. Yabancılar ve uluslararası Koruma Yasası, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 60-62.

nusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

YUKK, 1951 Sözleşmesi'nde düzenlenen "geri göndermeme ilkesini" de kabul etmekte ve bu bağlamda 1994 Yönetmeliği'nde yer almayan bir uluslararası koruma statüsü getirmektedir. İkincil koruma" adı verilen bu yeni statüyü düzenleyen madde şöyledir:

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek olan; işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak ya da uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olan yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.

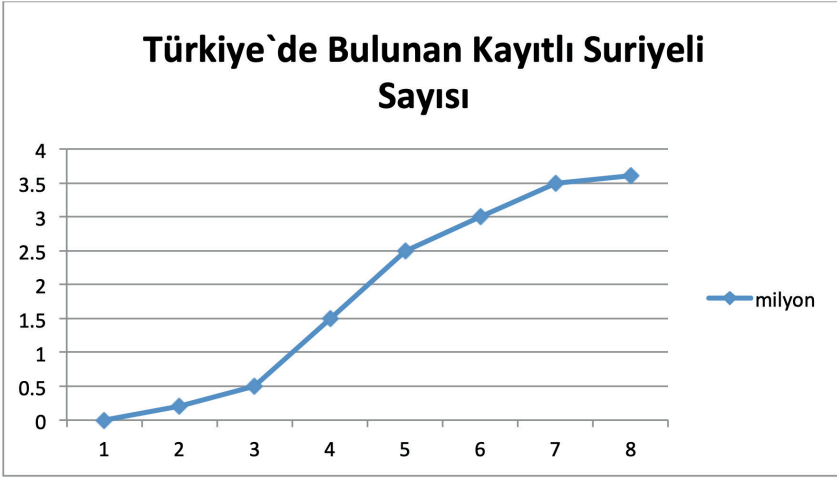
YUKK'un "Geçici Koruma" başlıklı 91. maddesine göre hazırlanması gereken bir yasal düzenleme olan "Geçici Koruma Yönetmeliği" (GKY) ise 22 Ekim 2014 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2011 yılından itibaren Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin yasal bir statüye kavuşabilmeleri açısından bu yönetmelik önem taşımaktadır. Çünkü Suriyeliler için başta yetkililer tarafından kullanılan "misafir" kavramının yerini artık "geçici korumadan yararlanan kişiler" almıştır.

Görülebileceği gibi "misafir" statüsünün hiçbir hukuki değeri ve karşılığı yoktur. Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre, hangi ülkeden gelirlerse gelsinler kitlesel akınlara gelen yabancılar, artık bu yönetmeliğin kapsamına girmektedir.

Türkiye'ye Suriye'den 29 Nisan 2011'de gelen ilk grup, ilk çadır kent alanı olarak Yayladağ merkeze yerleştirilmiş, daha sonrasında devam eden girişler üzerine ise 09 Haziran 2011 tarihinde Altınözü ve 12 Haziran 2011 tarihinde Boynuydoğan Çadır Kentleri kurulmuştur. Türkiye, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Kızılay aracılığıyla ilk girişlerin olduğu günden itibaren bölgede, zaman zamanda "sıfır noktası" olarak tabir edilen Türkiye sınırı dışındaki bölgede insani yardım faaliyetlerine başlamıştır. Türkiye, Suriye'den ilk katile girişinden 11 ay sonra krizle mücadele etmenin yasal ve idari çerçevesini çizen bir yönergeyi yü-

rürlüğe koymuştur. 30 Mart 2012 tarihinde İçişleri Bakanlığı tarafından “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile ortaya çıkan bu kitlesel göç akınına yönetmenin esaslarını belirlemiştir. Sürecin yönetilmesi için “T.C. Başbakanlık Suriyeli Sığınmacılar Genel Koordinatörlüğü” oluşturulmuş ve 20 Eylül 2012 tarihli Başbakanlık genelgesi ile “Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar konusunda kamu kurumları arasındaki her türlü konunun koordinasyonu ile ilgilenmek üzere” Gaziantep’te görev yapan bir Koordinatör Vali atanmıştır.¹²

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’de geçici koruma statüsü ile yaşamlarını sürdüren Suriyeli sayısını 25 Temmuz 2019’da açıkladı. Buna göre Türkiye’de 3.649.750 Suriyeli yaşamaktadır. Bu rakam 2011’den itibaren her yıl artış göstermiştir.

2011 2012 2013 2014 2015 2016 2017 2018 2019

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

¹² Hakan Ömer Tunca ve Ahmet Karadağ. [2018]. “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi Science Journal of Turkish Military Academy* Aralık /December 2018, Cilt/Volume 28, Sayı/Issue 2, s. 47-68.

Diğer taraftan geçici koruma statüsüyle Türkiye’de bulunanların haricinde oturma izni ile ikamet eden Suriyeliler de bulunmaktadır. Oturma izni alan Suriyeliler nispeten diğerlerinden farklı olarak ekonomik düzeyleri, mesleki becerileri daha iyi olanlardır. Yine Göç İdaresinin 2018 verilerine göre bu sayı 99.643 kişidir¹³.

Suriyeli sığınmacıların büyük bir kısmı uzmanlık ve teknik bilgi gerektirmeyen niteliksiz alanlarda çalışma hayatına katılmıştır. Bu alanlar başta tarım olmak üzere inşaat ve tekstil sektörleridir. Bilişim, yazılım, mühendislik, tıp teknolojileri gibi alanlar hemen hemen hiç istihdamın olmadığı alanlardır.60 Kendi iş yerini açmak isteyen sığınmacılara haklar tanınmış 2015 yılında 3 bine yakın Suriyeli sığınmacılara ait iş yeri açılmıştır. Geçici koruma elde eden sığınmacıya 6 ay sonra kendi iş yerini açma veya doğrudan çalışma izni verilmiştir. Yabancılara verilen çalışma izni kanunu kapsamında yapılan bir diğer değişiklik ise % 10 kotasıdır. Yani eskiden bir işveren yabancı bir işçiyi işe almadan önce o iş kolunda çalışacak Türk vatandaşının olmadığını belgelemek zorundaydı. Bu zorunluluk kaldırıldı yerine 100 işçi çalıştıran işyerleri için 10 yabancı veya sığınmacı çalıştırma izni getirildi.61 Daha vasıfsız iş kolu olan tarım ve hayvancılık alanında çalışan sığınmacılardan çalışma izni aranmadı. Bu da kayıt dışı çalışmayı daha yaygın hale getiren sebeplerden biri olmuştur.

Üçüncü bir grup düzensiz göçmen¹⁴ konumundaki Suriyelilerdir. Bu nedenle Suriyeli düzensiz göçmen sayıları, başka bir ülkeye özellikle AB ülkelerine yasadışı yollardan göç etmek maksadıyla hareket etmeleri nedeniyle sayıların yüksek olduğu düşünülmektedir. İnsanlık trajedilerinin en çok yaşandığı bu grup, çoğunlukla insan kaçakçılarının kurmuş oldukları illegal yapılar aracılığı ile son derece tehlikeli bir yolculuğa yönlendirilmişlerdir. Birçoğu deniz yoluyla ve oldukça emniyetsiz koşullarda yaptıkları yolculuklarda yaşamlarını yitirmişlerdir.

Göç idaresi Genel Müdürlüğü’nün Ağustos 2019 verilerine göre Türkiye’de 21.988 Suriyeli düzensiz göçmen olarak yakalanmıştır.

2012 yılından itibaren Türkiye sınırlarına doğru göç eden yüzbinlerce Suriyeli başlangıçta, resmi adı “Geçici Barınma Merkezi” olan ve Türkiye’nin Suriye sınırı

¹³ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638) https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri , (Erişim: 10.08.2019)

¹⁴ Yasadışı giriş, giriş koşullarını ihlal veya vizelerinin geçerlik tarihleri sona ermesi nedeniyle hukuki statülerini kaybetmiş kişiler.

rındaki illerinde inşa edilen kamplarda misafir edilmişler ve insan haklarına uygun olarak tüm yaşamsal ihtiyaçları milli bütçeden karşılanmıştır.

Bu merkezler; Şanlıurfa, Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Malatya ve Gaziantep'te bulunmaktadır. Temmuz 2019 verilerine göre 87.464 Suriyeli (kayıtlı Suriyelilerin %2,4'ü) geçici barınma merkezlerinde ikamet etmektedir. Kayıtlı diğer Suriyelilerin % 97, 6'sı ülke içinde kentlerde yaşamaktadır.

İllere Göre Kayıtlı Suriyelilerin Nüfus Olarak Yoğun Olduğu Şehirler

Şehir	Yaşayan Suriyeli Sayısı
İstanbul (nüfusunun %3,64'ü)	547,716
Gaziantep	445,154
Hatay	431,098
Şanlıurfa	430,237
Adana	240,752

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

İllere Göre Kayıtlı Suriyelilerin Nüfus Olarak En Az Yaşadığı Şehirler

Kent	Suriyeli sayısı	Suriyelilerin yerleşik nüfusa oranı
Bayburt	25	%0,03
Artvin	35	%0,02
Tunceli	56	%0,06
Iğdır	86	%0,04
Erzincan	100	%0,04
Ardahan	121	%0,12
Bartın	133	%0,07
Sinop	142	%0,06
Giresun	162	%0,04
Kars	171	%0,06

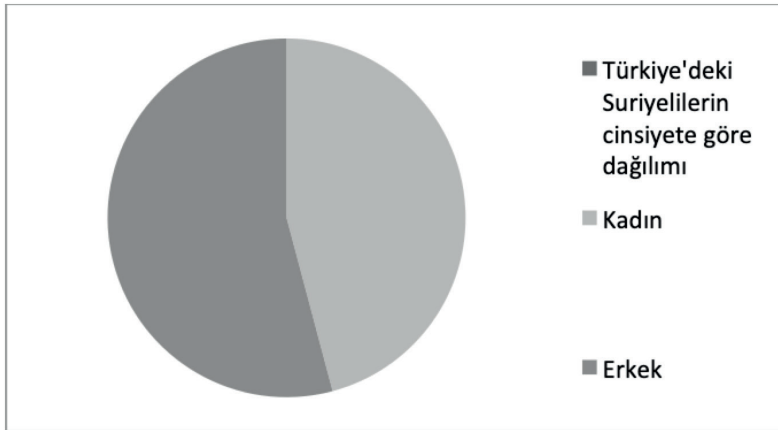
Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

Suriyelilerin Yerleşik Kent Nüfusuna Oranı

Kent	Suriyelilerin yerleşik nüfusa oranı
Kilis	%84,41
Hatay	%26,71
Gaziantep	%21,90
Şanlıurfa	%21,14
Mersin	%11,10
Adana	%10,86
Osmaniye	%9,26
Kahramanmaraş	%7,83
Bursa	%5,82
Kayseri	%5,66

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

Türkiye`de yaşayan Suriyelilerin 1.970.516`sı yani % 54`ü erkek ve 1.668,768`i ise kadınlardan oluşmaktadır.

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

Yaş dilimi açısından bakıldığında 0-18 yaş aralığı büyük bir bölümü oluşturmaktadır.

Türkiye'deki Suriyelilerin yaşa göre dağılımı

0-9	1.032.166
10-18	658.373
19-29	899.701
30-39	535.888
40-49	263.748
50-59	159.239
60 +	11.773

Kaynak: .C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

2012 yılından itibaren Türkiye`de 450 çocuğun dünyaya geldiği kayıtlara geçmiştir. Diğer taraftan yine İçişleri bakanlığı verilerine göre 92.280 Suriyeliye vatandaşlık verildiği ve bu kimselerin 53,099`u seçimlerde oy kullanabilmektedir.¹⁵

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların birçoğunun hedefi yaşam standartları yüksek olan Avrupa ülkelerine gitmekti. Bu yüzden Türkiye Avrupa'ya geçiş yolu olarak görülmüştür. Ülkesine kabul noktasında Avrupa; Türkiye kadar esnek olmamış, kendi aralarında bir fikir birliği oluşturamamıştır. Özellikle Avrupa Birliği ülkeleri kendilerine sığınan sığınmacıları ya ülkelerinin kaynaklarını tüketecek ya da yerli insanının istihdamını daraltacak tehlike olarak görmüştür. Ekonomik olarak daha iyi durumda olan İsveç ve Almanya gibi ülkeler diğer Avrupa ülkelerine göre ülkelerine daha fazla sığınmacı kabul etmiştir.

Diğer Avrupa ülkelerinde bu sayı çok düşmekle beraber Doğu Avrupa ülkelerinin büyük kısmı ülkesine sığınmacı kabul etmemiştir. Uluslararası korunmaya muhtaç 22 bin 500 sığınmacıyı ülkesine kabul etme ve paylaşma konusunda AB ülkeleri tarafından 2015 yılında anlaşmaya varılmıştır. 2015 yılında alınan bu karar doğrultusunda sığınmacıların sadece 8 bin 200 'ü yerleştirilmiştir. Ege Denizi üzerinden

¹⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)

transit geçişin sağlandığı Yunanistan ve İtalya gibi devletlerdeki 160 bin Suriyeli sığınmacıların sadece 3 bini yerleşim şansı bulmuştur.¹⁶ Bazı Avrupa ülkeleri ise Suriyeli sığınmacıların kabulü ve paylaşımı konusunda parlamentonun koyduğu kotaya karşı çıkmıştır. Macaristan bu durumu ülkesinde referanduma götüreceğini söylemiş, Sırbistan sınırlarına dikenli tel çekmiş, Slovakya, Avusturya ve Polonya gibi ülkeler aynı Macaristan gibi tek bir sığınmacıyı bile ülkesine kabul etmemiştir. Çekya Suriyeli sığınmacıları ülkesine kabul ederken farklı uygulama getirmiş sığınmacıların koluna numara yazma uygulaması başlatmıştır.¹⁷

1.2. EĞİTİM HAKKI

Türkiye'deki kanunlar ve genelge¹⁸ uyarınca, Türkiye vatandaşı olmayanlar dahil olmak üzere Türkiye'de yaşayan tüm çocukların temel eğitimden yararlanma hakkı vardır. Geçici koruma kapsamındaki çocukların devlet okullarının yanı sıra geçici eğitim merkezlerine erişim hakkı da bulunmaktadır. Bu sistem 4 yıl süreli ilkököl (1. 2. 3. ve 4. sınıf), ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul (5. 6. 7. ve 8. sınıf) ve üçüncü kademe 4 yıl süreli lise (9. 10. 11. ve 12. sınıf) eğitimlerini kapsamaktadır. Devlet okullarında eğitim-öğretim dili Türkçe'dir.¹⁹ Geçici eğitim merkezleri ise eğitim alanında çalışan sivil toplum örgütleri, doğrudan Suriyeli mülteciler veya kamplarda devlet, uluslararası ya da ulusal kuruluşlar tarafından kurulmuş olan okullardır. Bu merkezlerin devlet okullarından bir diğer farkı, söz konusu okullarda eğitim dili ağırlıklı olarak Arapça olması ve yine ağırlıklı olarak Suriye müfredatına göre eğitim verilmesidir. Millî Eğitim Bakanlığı denetimi altında olanlar okullarda ayrıca Türkçe öğretmeni de bulunmaktadır. Fakat buralarda yaşanan sorunlar, eksiklikler ve istisnalar dolayısıyla geçici eğitim merkezlerinde okuyan öğrencilerin kademeli olarak devlet okullarına yönlendirilip kapatılması kararlaştırılmıştır.²⁰

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) verilerine göre Türkiye'de 5-17 yaş arasında yer alan yani zorunlu okul çağındaki Suriyeli çocukların sayısı 1.047.536'dır. Bu sayı

¹⁶ Batalla Adam. (2016). "The Refugee Card in EU-Turkey Relations: A Necessary But Uncertain Deal", *IAI*, s.14, s. 1-12.

¹⁷ Mustafa Kutlay, ve Ö. Akçalı .(2015), "Mülteci krizi ve Türkiye-AB ilişkilerinde eksen kayması riski." *USAK Analiz* 21, İstanbul.

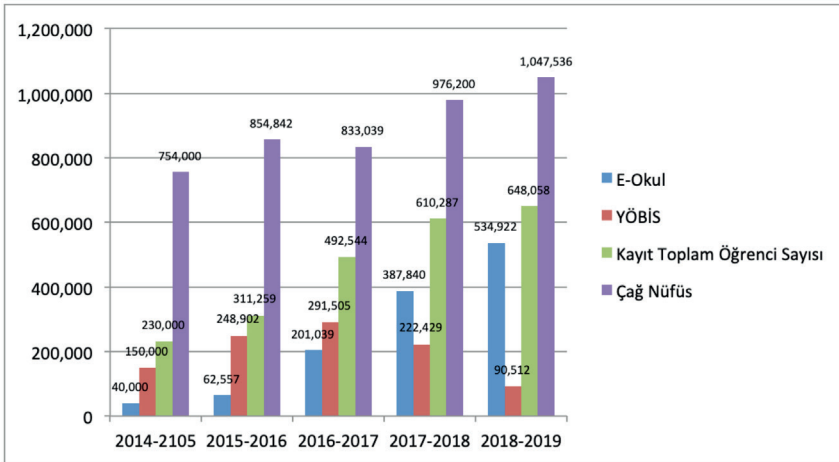
¹⁸ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, MEB' liği 23.09.2014 tarihli Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri Genelgesi

¹⁹ Mülteci Hakları Merkezi, Suriye'den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'de Eğitim Hakkı, <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-7.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.10.2019).

²⁰ Hürriyet, "Geçici Eğitim Merkezlerine 4 Yıl Süre", *Hürriyet*, 19.09.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/gecici-egitim-merkezlerine-4-yil-sure-40583490>, (Erişim Tarihi:01.10.2019).

Türkiye'deki geçici koruma altındaki toplam Suriyeli sayısının %28.97'sine denk gelmektedir. Bir anda karşı karşıya kalınan ve özellikle nüfusuna oranla %10'dan fazla Suriyeliyi barındıran yerlerde bütün eğitim kapasitesini zorlayan bu büyük sayı konusunda Türkiye olağanüstü bir çaba sergilemektedir. Suriyeli çocukların 2014-2015 eğitim yılında 230 bini, 2015-2016'da 311 bini, 2016-2017'de 492 bini 2017-2018'de 610 bini ve 2018-2019'da 643.058'i okullaştırılmıştır. Muhtemelen yeni öğretim yılında sayı 800 bini aşacaktır. Son verilere göre bu çocukların halen %61,41'i okullaştırılmıştır. Bu öğrencilerin MEB verilerine göre resmî okullarda ve geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören öğrencilerin eğitim kademelerine göre okullaşma oranları Ana okul %33,86, İlkokul %96,50, Ortaokul %57,66 Lise eğitimi ise %26,77 olarak gerçekleşmiştir. Ancak okullaştırılan Suriyeli çocuklara ilişkin veriler, okullaşma oranlarında da ciddi dengesizlikler olduğunu ortaya koymaktadır. İlkokul 1. ve 2. Sınıfta okullaşma %90'ın üzerine çıkmışken, bu oran 5, 6, 7 ve 8. (10-13 yaş arası) sınıflarda %57,66'ya, 9-12. Sınıflarda (yani 14-17 yaş grubu) ise %26,77'ye düşmektedir.²¹

Yıllara Göre Türkiye`de İlk ve Orta Eğitime Erişimi Sağlanan Suriyeli Öğrenci Sayıları

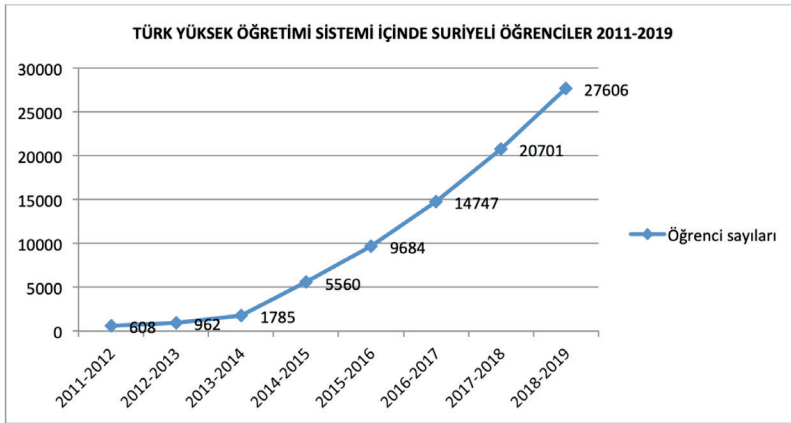

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/26115239_14_HAZIRAN___2019_YNTERNET_SUNUUU_.pdf (Erişim: 01.06.2020)

²¹ Murat Erdoğan. (Eylül 2019). Türkiye`deki Suriyeli Mülteciler, Konrad Adenauer Stiftung, , İstanbul, s.11

Suriyeli çocukların Türk okullarına ve Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) kayıt olmalarına ilişkin yasal çerçeve MEB'in 2014/21 genelgesiyle belirlenmiştir. GEM, geçici koruma altında bulunan Suriyeliler için kurulan eğitim kurumlarıdır. 2018 yılından itibaren MEB, barınma merkezlerinde yaşayanların merkezlerde bulunan okullarda, diğer çocukların ise Türk eğitim sistemi içerisinde eğitim alacağını belirtmiştir.

Türkiye'de bulunan Suriyeliler içinde, bir bölümü Suriye'deki eğitimini yarıda bırakarak Türkiye'ye gelmiş olanlardan, bir bölümü ise Türkiye'de ilköğretim ve lise eğitimi aldıktan sonra Yabancı Öğrenci Sınavlarını ve dil sınavlarını başararak üniversitelere giren Suriyeli öğrenci sayısı sürekli olarak artış göstermektedir. Türkiye'deki 100 civarındaki devlet ve 50 civarındaki vakıf (özel) üniversitede öğrenim gören Suriyeli üniversite öğrencisi sayısı 2016-2017 akademik yılında 14.747, 2017-2018 akademik yılında 20.701, 2018-2019 akademik yılında ise 27.606'ya çıkmıştır. Suriyeli öğrenciler, Türkiye'de yaklaşık 140 bin civarında olan uluslararası öğrenciler arasında da son iki yılda sayısal büyüklük olarak da ilk sırada yer almaktadırlar. 2017-2018 verilerine göre aralarında 410 doktora, 1.650 yüksek lisans öğrencisi bulunan Suriyeliler, devlet üniversitelerinden her türlü harçlardan muaf olarak öğrenimlerine devam etmektedirler. Suriyeli üniversite öğrencileri içinde burs alanların oranı %15'ler civarında görünmektedir. Hem Suriyeli gençlerin eğitim ve kariyerlerine devam edebilmeleri hem de uyum süreçlerinde aktif rol oynayabilmeleri bakımından üniversite öğrencilerinin varlığı son derece önemlidir.²²

Kaynak: Kaynak: YÖK: <https://istatistik.yok.gov.tr>

²² Erdoğan. (Eylül 2019). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler, s.12.

1.2. SAĞLIK HAKKI

Sağlık hizmetleri halen AFAD tarafından yayımlanan 2015/8 sayılı genelge ve Sağlık Bakanlığı'nın 04.11.2015 tarihli ve 9648 sayılı "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar" yönergesi çerçevesinde yürütülmektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından birinci basamak koruyucu, tanı ve tedavi edici sağlık hizmetleri kapsamında; ayaktan tanı ve tedavi, bağışıklama, bulaşıcı hastalık ve salgın ile mücadele, tüberkülozla mücadele, çevre sağlığı, kadın ve üreme sağlığı, çocuk ve ergen sağlığı hizmetleri verilmektedir. Bu hizmetlerin sunumu, Geçici Barınma Merkezleri (GBM)'nde toplum sağlığı personeli, dışında ise başvurdukları aile ya da toplum sağlığı merkezi personeli tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sağlık hizmetlerinin alımı AFAD ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan protokol ile sağlanmaktadır.²³

Geçici koruma kaydını yaptıran kişiler, birinci basamak sağlık kuruluşlarında ilk kademe tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanabilmektedir.²⁴ Bu kuruluşlar ayrıca bebekler için aşılama hizmetleri, bulaşıcı risklere karşı gerekli tarama, kadın ve üreme sağlığı ile ilgili hizmetler ile çocuk ve ergenlere yönelik de hizmet sağlamaktadır. Bunun yanında devlet hastaneleri gibi ikinci basamak sağlık kuruluşları ile üçüncü basamak sayılan eğitim ve araştırma hastanelerine doğrudan başvurabilmektedirler. Fakat bu hizmetlerden faydalanabilmek için kayıtlı buldukları illerdeki sağlık kuruluşlarında gitmeleri gereklidir. Kayıtlı buldukları illerdeki sağlık alanındaki yetersizlikler dolayısıyla başka illerdeki hastanelerde tedavilerine devam edebilmeleri için tedavinin sağlanabileceği en uygun ve en yakın ilden başlamak üzere diğer sağlık kuruluşlarına sevk edilebilmektedirler. Ayrıca acil haller söz konusu olduğunda, buldukları yerdeki acil sağlık hizmetlerinden yararlanma hakları vardır.²⁵

²³ CNN Türk, "Sağlık Bakanlığı Suriyelilere Sağlanan Sağlık Hizmetlerini Açıkladı", CNN Türk, 11.12.2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/saglik-bakanligi-suriyelilere-saglanan-saglikhizmetlerini-acikladi>, (Erişim Tarihi: 22.10.2019).

²⁴ Sağlık ocakları, sağlık merkezleri, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi ve verem savaş dispanserleri birinci basamak sağlık kuruluşu olarak kabul edilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Resul Kurt, "Sağlık Kuruluşları Basamak Sistemi", Dünya Gazetesi, <https://www.dunya.com/koseyazisi/saglik-kuruluslarina-basamak-sistemi/2743>, (Erişim Tarihi: 22.10.2019).

²⁵ Mülteci Hakları Merkezi, Suriye'den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'de Sağlık Hakkı, <http://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-4.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.10.2019).

Türkiye’de geçici korunan Suriyelilere sağlık hizmetleri üç ana başlıkta sunulmaktadır; 1) 112 Acil Sağlık Hizmetleri, 2) Temel ve Koruyucu Sağlık Hizmetleri, 3) İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri (GİGM). Krizin başından itibaren sağlık hizmetlerinin sunumu sınırda başlamış, sınıra ulaşan kişiler genel sağlık taramasından geçirildikten sonra ihtiyaç duydukları sağlık hizmeti verilmiş, yaralı ve acil hastalar hastanelere yönlendirilmiş, bulaşıcı ve salgın hastalıklar yönünden risk grubunda bulunanlar için ilgili aşılar uygulanarak gerekli önlemler alınmıştır.²⁶

Türkiye’deki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimleri konusundaki uygulamalarda en başından itibaren üç önemli aşama söz konusu olup, ilk etapta, Nisan 2011- Ocak 2013 tarihlerinde, sadece kamplarda kalanlar sağlık hizmetlerinden faydalanmışlardır.²⁷ Ancak ülkeye gelenlerin sayısının hızla artması ve bu kişilerin kampların dışına taşmalarıyla kamp dışında yaşayanlar için de düzenleme yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

AFAD’ın 18 Ocak 2013 tarihli ve 2013/1 sayılı “Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri” konulu genelgesi ile kamplar dışında bölgedeki 10 il (Adana, Adıyaman, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye ve Şanlıurfa) ile sınırlı tutularak sağlık hizmetleri kapsamı genişletilmiştir.²⁸ Suriyelilerin kamp dışında yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik ilk adım sağlık hizmetlerinin sunulmasına ilişkin bu genelge olmuştur.²⁹ Bu genelge ile Suriyelilerin önleyici ve temel sağlık hizmetleri giderlerinin AFAD tarafından karşılanacağı kabul edilmiş ve kamp dışındakiler için ancak 10 ildeki sağlık kurumlarına başvurmaları kaydıyla bu haktan ücretsiz faydalanmaları mümkün olmuştur.³⁰

Kamp dışındaki Suriyelilerden diğer illerde olanlar ise sağlık hizmetlerinden ücret karşılığı faydalanabilmekteydiler³¹ Nitekim bu açığı kapatmak amacıyla STK’lar

²⁶ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (TBMM, b) (Mart 2018). Göç ve Uyum Raporu. Ankara. https://www.tbmm.gov.tr/komiyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf. Erişim tarihi: 20 Mart 2019, s.257.

²⁷ Murat Erdoğan, (Şubat 2018). Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.90.

²⁸ Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul, s.91.

²⁹ Kemal Kirişçi ve Sema Karaca, (Haziran 2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlemel Mülteci Akınları, s. 24.

³⁰ Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul, s.91.

³¹ Gül Dilek Türk, (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. Marmara İletişim Dergisi. Sayı. 25. s. 48. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/219510>. Erişim Tarihi: 20 Mart 2019 49].

konuya müdahil olmuş ve sağlık hizmetleri konusunda kamp dışında yaşayan Suriyelilere yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir.³²

Suriyelilerin sadece kıyı illerine değil, kısa sürede tüm illere yayılmalarıyla sağlık hizmetlerinde üçüncü aşamaya geçilmiştir. AFAD'ın 8 Eylül 2013 tarihli ve 2013/8 sayılı "Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge" ile sağlık hizmetlerinin kapsamı hem hizmetlerin sunumu açısından hem de 10 ilden 81 ile çıkarılarak ülke genelinde genişletilmiş. Bu düzenleme ile kayıtlı olup olmamasına bakılmaksızın tüm Suriyelilerin Türkiye'nin 81 ilinde sağlık hizmetlerinden faydalanabileceği öngörülmüştür.³³

1.3. ÇALIŞMA HAKKI

Diğer haklarda olduğu gibi geçici koruma kaydını tamamlamış olan kişiler, kayıt tarihlerinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilmektedir. Bu hak, yine geçici koruma yönetmeliğinin 29. maddesiyle düzenlenmiştir. 29. Maddeye göre geçici koruma belgesine sahip olanlar Bakanlar Kurulunun belirlediği iş alanlarında çalışabilirler ve başvurularını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına yapabilirler.

Tüm bu haklar çerçevesinde bir yandan Türkiye geçici koruma kapsamına aldığı Suriyeliler için iş piyasasına erişimini kolaylaştırmaya ve nüfusu kontrol altında tutmaya çalışmış; diğer yandan kısıtlar getirerek bu kişilerin çalışmalarını sınırlandırmaya çalışmıştır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 31 Mart 2019 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye'de çalışma izni verilen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı kişi sayısı 31 bin 185 kişidir.³⁴ Oysa yapılan araştırmalar Türkiye'de çalışan Suriyeli sayısının toplam nüfuslarının %30'undan fazla olduğunu, yani en az 1.2 milyon Suriyelinin çalıştığını göstermektedir. Türkiye'de fiilen çalışan Suriyeliler dikkate alındığında, bu sayılar çalışma haklarının geçici koruma altındaki Suriyeliler için yeterince işlevsel olmadığını ve çalışmakta olan Suriyelilerin %95'inden fazlasının halen kayıt dışı çalıştığını açık biçimde göstermektedir.³⁵

³² Türk, Türkiye'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil, s. 49.

³³ Erdoğan, Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul, s.92.

³⁴ Bu sayı 15 Kasım 2018 tarihindeki 32 bin 199 kişiden daha az olması dikkat çekicidir. Ancak sayıların düşmesinde vatandaşlığa alınan Suriyelilerin önemli bir rol oynadığı tahmin edilebilir

³⁵ SUY/ESSN yardımlarını organize eden Kızılay ve WFP tarafından yapılan kapsamlı araştırmada Türkiye'deki Suriyeliler ve diğer uluslararası koruma altındakilerin (özellikle Afgan ve Iraklı) çalışma hayatına ilişkin önemli bulgulara

Ancak kayıt dışı çalışma ne yazık ki Türk ekonomisinin de arzu edilmeyen bir gerçeğidir. TÜİK'in Mayıs 2019 verilerine göre³⁶ halen aktif çalışan T.C. Vatandaşları arasında “herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan” yani “kayıtdışı” çalışanların oranı %34,4'dür. Yani Türkiye'nin toplam 32,3 milyon olan 15 yaş üstü “işgücü” içinde 10 milyondan fazla T.C. Vatandaşı halen “kayıtdışı” çalışmaktadır. Suriyeliler için yapılan bütün projeksiyonlar Türkiye'de 1 ile 1,2 milyon civarındaki Suriyelinin kayıt dışı çalışarak da kendi ayakları üzerinde durmayı başardığını, devletten mali destek ihtiyaçlarının azaldığını ve Türk ekonomisine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Dünya Bankası başta olmak üzere pek çok uluslararası kurum, Türkiye'nin Suriyelileri kamplarda barınmaya zorlamadıkları ve çalışmalarına (kayıt dışı da olsa) izin verdikleri için doğru bir politika izlediğini, bunun hem ekonomiye katkı sağladığını, hem de mültecilerin onurlu yaşamasını kolaylaştırdığını ifade etmekte, hatta bunun “kalkınmacı mülteci politikası” olarak da adlandırılabileceğini ifade etmektedirler.³⁷

1.4. SOSYAL UYUM YARDIMI (SUY)

Türkiye'deki Suriyeli ve diğer sığınmacılar için mali destek programları 2016 sonuna kadar istisnai birkaç uygulama dışında gerçekleşmemiştir. Bu konudaki asıl program Türkiye ile AB arasında 16 Mart 2016 mutabakatı ile başlamıştır. Aralık 2016-Nisan 2019 arasında AB tarafından sağlanan 998 milyon avro-luk finansman sayesinde SUY programı Türkiye'de toplamda 276.556 hanedeki 1.606.404 uluslararası koruma altında kişiye destek sağlanmıştır. Bunun %88,2'si yani 1.417.882'i (yaklaşık 245 bin hane) Suriyelidir. Bu destek Türkiye genelinde kamp dışında yaşayan sığınmacıların ve mültecilerin gıda, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlarını onurlu bir biçimde karşılamalarını amaçlamaktadır. Yardım,

ulaşmıştır. Burada araştırmanın yapıldığı örneklemin temsil ettiği 413 bin ailenin %84'ünde en az bir kişinin çalıştığı tespit edilmiştir. Bunların içinde çalışma izni olanların oranı ise % 3'tür. “WFP and TRC developed the Livelihoods Survey to provide additional evidence to inform the design of the transition from basic needs assistance to more sustainable livelihoods opportunities for refugees in Turkey. The survey sample is drawn from the ESSN applicant pool and aims to assess the potential for refugee integration into Turkish labour markets, as well as to identify key constraints.” Turkish Red Crescent and World Food Programme (2019). Refugees In Turkey: Livelihoods Survey Findings. Ankara, Turkey

³⁶ Türkiye İstatistik Kurumu-TUIK: <http://tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30683> [Erişim: 07.07.2019]

³⁷ Dünya Bankası: World Bank Report: Turkey's Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead, December 2015

muhtaçlık durumunun değerlendirmesi yapıldıktan sonra, KIZILAYKART aracılığı ile verilmektedir.³⁸

Geçici koruma kapsamındaki kişilerin mülk edinme hakları kısıtlanmış ve sıkı kontrollere bağlı tutulmuştur. Diğer yandan bu kişilerin sağlık Türkiye’de, eğitim ve iş piyasalarına erişim hakları mevcuttur. Fakat geçici korumanın yerleşim ve entegrasyon konusunda belirsiz oluşu, uygulamada bu kişilere yönelik insan hakları ihlallerinin ve adaletsizliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Türkiye’de bulunan yüz binlerce Suriyeli mülteci iş, konut, eğitim ve sağlık hizmetlerine yasal olarak erişmelerinin önünde engel bulunmasa da temelde ekonomik sebeplerden ötürü bu hizmetlere ulaşmakta zorlanmaktadır. Gün geçtikçe Suriyelilerin varlığı, yaklaşık 7 yıldır bu ülkede yaşadıkları, Türkiye’de evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye için kalıcı bir hal almaya başlamıştır. Bir diğer ifadeyle, Türkiye’deki Suriyeliler konusu ilerleyen bir sorunsala ve toplumsal, ekonomik, siyasal boyutları olan bir gerçekliğe dönüşmüş ve bu yüzden Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir sığınmacı politikası yaşanan krizlerden ve doğan sosyo-ekonomik yüklerden ötürü artık sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır.

Diğer yandan, Suriyelilerin yoğun yaşadıkları sınırdaki illerde değişen demografik yapının yanında, Türkiye’de sürmekte olan sosyo-ekonomik sorunlar (sağlık hizmetlerine erişim, eğitim sistemine dair sorunlar, işsizlik gibi) kimi zaman etnik ve mezhepsel boyutlu kutuplaşmaların artmasına neden olmakla birlikte Suriyelilerin farklı yönden Türkiye ekonomisine katkı sunduğu da görülmektedir.³⁹

Örneğin Suriyeliler açtıkları işletmelerle 2011-2017 yılları arasında ekonomiye 360 milyon dolar tutarında katkı sunmaktadırlar.⁴⁰

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılından bu yana Türkiye’ye sığınan Suriyeliler ülkede 10 binin üzerinde işletme açtı. Bu işletmelerde Suriyeliler yaklaşık 100 bin kişiye istihdam sağlıyor. Sadece son on iki ayda Suriyeliler tarafından resmi

³⁸ Erdoğan, Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, s.13

³⁹ Bekir Berat Özipek, Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi, UTESAV Araştırma Raporu, 2018, http://www.utesav.org.tr/dosyalar/web_dosya/Suriyeli-Siginmacilar-ve-Turkiye-Ekonomisi-Raporu.pdf, [Erişim Tarihi: 10.10.2019].

⁴⁰ HaberTürk, “Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi Araştırıldı”, HaberTürk, 12.09.2017, <https://www.haberturk.com/suriyelilerin-turkiye-ekonomisine-etkisi-arastirildi-1628337-ekonomi>, [Erişim Tarihi: 10.10.2019].

olarak binden fazla işletme açıldığı bildirilirken bu sayı her iş günü Türkiye’de neredeyse dört Suriyelinin işletme kurması anlamına geliyor. ABD merkezli sivil toplum kuruluşu Building Markets’in hazırladığı rapora göre, gayri resmi ve kayıt dışı işletmelerle birlikte ele alındığında, Türkiye’deki Suriyeli şirketlerin toplam sayısı 10 binin üzerinde. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)’ın Türkiye Odalar Ve Borsalar Birliği (TOBB)’nin verilerine dayanarak hazırladığı rapora göre, 2010 – 2017 yılları arasında 6 bin 589 Suriye sermayeli şirket kuruldu. Aynı dönem içinde Suriye ortaklı şirketlerin toplam ortak sermayesi 179 milyon TL’ye ulaştı. Yine TEPAV’ın hazırladığı Suriye sermayeli şirketler bültenine göre, Ocak – Temmuz 2018’de Suriye sermayeli 937 şirket kuruldu. 2011 yılına bakıldığında, Suriyeli işletmeler Türkiye’deki yabancı sermayeli işletmelerin sadece yüzde 2’sini oluşturuyordu. Ancak şimdi bu oran yüzde 20’ye kadar yükseldi. Suriyeli işletmelerin illere göre ve sektörel dağılımına ilişkin veriler 2017 yılının ilk döneminden itibaren yayınlanmaya başladı. Bu tarihten itibaren, Suriyeliler tarafından resmi olarak kurulan tüm işletmelerin yaklaşık yüzde 94’ü İstanbul, Bursa, Mersin, Hatay ve Gaziantep’te bulunuyor.⁴¹

Yukarıdaki verilere bakıldığında Türkiye, 2012’den itibaren kayıtlı, kayıtsız yaklaşık 4 milyon Suriyeliye bir yuva olduğu görülmektedir. Savaş koşullarından yaşamlarını kurtarmak için yerlerini yurtlarını terk eden bu insanlara kucak açan, sağlıktan eğitime, barınmadan insani ihtiyaçlarını karşılamaya kadar tüm ihtiyaçlar için genel verilere göre 40 Milyon Dolar milli bütçeden harcama yapıldığı düşünülürse, Türkiye Cumhuriyeti’nin 21 Yüzyıldaki bu insanlık dramı karşısındaki fedakârlığı daha iyi anlaşılacaktır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ (AB) NİN SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK İNSAN HAKLARI TUTUMU

Suriye’den gelen sığınmacıların bir kısmı geleceklerini Avrupa’da gördüklerinden, Türkiye üzerinden Avrupa’ya doğru bir göç dalgası oluşturmaya başladılar. Tabloda Akdeniz üzerinden Avrupa’ya illegal yollardan geçmek isteyen mültecilerin sayıları görülmektedir.

⁴¹ Gonca Yagci, <https://tr.euronews.com/2018/09/26/turkiye-de-isyeri-acan-suriyeliler-100-bin-kisiye-istihdam-sagliyor> (Erişim Tarihi: 02.06.2020).

2009 – 2017 Yılları Arasında Avrupa Birliği'ne Yapılan Düzensiz Geçişler

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Batı Akdeniz	6,642	5,003	8,448	6,397	6,838	7,272	7,164	10,231	23,143
Orta Akdeniz	11,043	4,450	64,261	15,151	45,298	170,664	153,946	181,459	118,692
Doğu Akdeniz	39,975	55,688	57,025	37,224	24,799	50,834	885,386	182,277	42,305

Kaynak: FRONTEX, Risk Analysis Reports for 2018. (https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf) (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

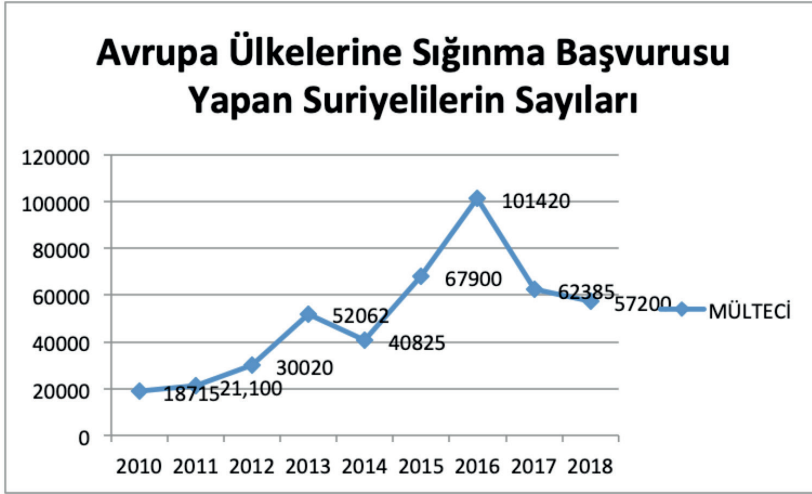
Mülteciler, Batı'ya üç güzergâh üzerinden ulaşmaya çalışmaktadırlar. Fas ve Ceza-yir rotasından İspanya'yı hedefleyenler için Batı Akdeniz, Tunus, Mısır ve Sahra altı bölgesinden ve Libya üzerinden İtalya'ya kadar olan rota Orta Akdeniz, son olarak Suriye, Afganistan ve Irak'tan gelen mülteciler için Türkiye üzerinden Yunanistan, Sırbistan ve Macaristan'a girebilmek izledikleri Doğu Akdeniz rotasıdır.⁴²

Balkanlar Rotası, 2016

Kaynak: Deutsche Welle, Closure of Balkan Route Divides Europe. <https://www.dw.com/en/closure-of-balkan-route-divides-europe/a-19106106>, 2016, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

⁴² Oğuzhan Ömer Demir ve Yusuf Soyupek, Mülteci krizi denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, çıkarlar ve kaygılar. Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji Yayınları, 2015, s.18-21

Kaynak: Eurostat, Asylum and First Time Asylum Applicants by Citizenship, Age and Sex Monthly Data, 2019, Erişim adresi: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, [Erişim Tarihi: 11.10.2019].

Tabloda Aralık 2015 yılındaki rakamlarla, 2014 yılındaki rakamlar karşılaştırıldığında Avrupa'ya yapılan sığınma başvurularındaki artış açıkça görülmektedir. Başvurulardaki söz konusu artışın temel nedeni mülteci ve göç yollarının değişmiş olmasıdır.⁴³ 2014'te Yunanistan'a sadece 43 bin kişi geçiş yaparken; 2015 yılında Yunanistan'a 850 bin kişi geçiş yapmıştır. Fakat Avrupa'da yaşanan bu mülteci krizinin sebebinin söz konusu rakamlar olduğunu iddia etmek yanlış olacaktır. Bu bölümün ilerleyen kısımlarında değinileceği üzere, krizin bu aşamaya gelmesinde alınan kararların ve uygulanan politikaların da etkisi vardır. 2015 yılının sonlarına kadar Avrupa'da Schengen Anlaşması'na uygun olarak AB'ye üye ülkeler arasında serbest dolaşım devam etmiştir. Ancak Macaristan ile yaşanan kota krizi sonrası AB, gelen tepki ve mülteci sayısındaki artış nedeni ile bu yolu kapatmaya karar vermiştir. Kamu güvenliği ve düzeninin bozulduğu gerekçesiyle, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya ve Hollanda'da sıkı güvenlik kontrollerine geçilmiştir. Hatta Makedonya sınırında bu korumaya plastik mermiler ve göz yaşartıcı bombalar eşlik etmiştir.⁴⁴

⁴³ Mülteciler Derneği, "Mülteciler Avrupa'ya Nasıl Gidiyor?", Mülteciler Derneği, 6 Kasım 2018, <https://mültceciler.org.tr/mültceciler-avrupaya-nasil-gid-iyor/>, [Erişim Tarihi: 08.10.2019].

⁴⁴ BBC Türkçe, "Bulgaristan'da Gönüllü Göçmen Avcıları", BBC Türkçe, 11 Nisan 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160411_bulgaristan_gocmen, [Erişim Tarihi: 08.10.2019].

Diğer bir ifadeyle Avrupa, mültecileri kabul etmek ve insan onuruna uygun bir şekilde yaşamalarını devam ettirmelerini sağlamak yerine, sınırlarını sıkı bir biçimde kontrol etmek adına kaynaklarının büyük çoğunluğunu ayırmıştır.

Eylül 2015'te henüz 3 yaşında iken ailesiyle birlikte Avrupa'ya ulaşma gayesiyle Akdeniz'de boğularak ölen Aylan Kurdî'nin kıyıya vuran cesedinin uluslararası toplumda oluşturduğu tepkiden sonra AB, kendi politikalarını revize etme ihtiyacı duymuş ve 29 Kasım 2015 tarihinde, Brüksel'de Türkiye ile bir Zirve gerçekleştirmiştir. Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi'nin 6. ve 7. maddeleri uyarınca, 15 Ekim 2015 tarihinde Ortak Eylem Planı'nın hayata geçirilmesine karar verilmiştir. Ortak Eylem Planı, Avrupa için düzensiz göçün önlenmesi ve Türkiye'deki sığınmacı statüsündeki Suriyelilerin şartlarının iyileştirilmesi adına Türkiye için "Sığınmacı Malî İmkânı" oluşturulmuştur. Böylece AB, ilk etapta Türkiye'ye 3 milyar Euro ek kaynağı vermeyi taahhüt etmiştir.⁴⁵

18 Mart 2016'da Brüksel'de gerçekleşen Üçüncü Türkiye-AB Zirvesi ile Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçen düzensiz göçmenlerin geri kabulü, kabul edilen her bir Suriyeli göçmen için başka bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi, Türk vatandaşlarının Avrupa'ya yönelik vize zorunluluğunun Haziran 2016 itibarıyla kaldırılması⁴⁶, Türkiye'nin AB'ye katılımı için gerekli müzakerelerin başlatılması ve Kasım 2015'te 'Sığınmacı Mali İmkânı' kapsamında taahhüt edilen 3 milyar Euro'ya 2018'in sonuna kadar 3 milyar Euro'luk ilave bir fonun oluşturulmasını içeren 9 maddelik mutabakat üzere anlaşmaya varılmıştır. Bu mutabakat AB açısından her ne kadar göç krizinin önlenmesine yönelik olarak diplomatik başarı olarak yorumlansa da bu durum, Avrupa'nın kendi huzur ve güvenliği için sorunu dışa havale etmesi anlamına gelmektedir.

Özetle, ilk ve ikinci bölümde değinildiği üzere AB, geçmişten bugüne göç ve mülteci sorununa yönelik kararlar alıp ve birçok kurum oluşturup faaliyetler yürütse de söz konusu soruna yönelik olarak sınır kontrollerini askersizleştirmektedir. AB, bu politikalarına ek olarak üyesi olmayan tampon ülkelere büyük miktarlarda para ödeyerek sorunu ötelemenin dışında uzun vadeli ve insani diplomasiye dayanan

⁴⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi, 29 Kasım 2015,

http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf, (Erişim Tarihi: 08.10.2019).

⁴⁶ 20.10.2019 itibarıyla Türkiye'nin belirtilen şartları henüz yerine getiremediği gerekçesiyle vize zorunluluğu hala kaldırılmadı.

politikalar oluşturmada başarısız olmuştur. Özellikle “Geri Kabul Antlaşması” aşamasında “Avrupa Değerleri” çerçevesinde insanların güvenliğini ve saygınlığını öncelleyen hukuki düzenlemelerin gerçekte uygulanmaktan uzak olduğu görülmüştür.

Avrupa nüfusunun büyük çoğunluğunu oluşturan göçmenler, Avrupa’da yükselen aşırı sağdan olumsuz etkilenmektedir. Göçmenlerin yenedünya düzeninde güvenlik sorunu olarak algılanmaları Avrupa’da son dönemde yaşanan bazı olaylarla da perçinlenmektedir. Göçmenlerin suç oranını artırdığı, gittikleri ülke insanın iş bulma imkânlarını olumsuz etkilediği, o ülkenin imkânlarını pervasızca kullanma girişimlerinin olduğu, eğitim seviyesini düşürdükleri gibi ithamlarla var olan önyargılar yeniden üretilmektedir. Bu durum da onların dışlanmaları gerektiği savunusunu güçlendirmektedir. Son zamanlarda bunun siyasete yansımaları, çoğu Avrupa ülkesinde aşırı sağ partilerin oylarındaki yükselişi şeklinde kendini göstermektedir. Yakın zamanda bu duruma Almanya için Alternatif (AfD) partisinin lideri Frauke Petry’nin “emniyet güçlerinin ülkeye yasadışı yollardan girmeye çalışan sığınmacıların üzerine gerekirse ateş açmasının yerinde olacağını” söylemesi örnek olarak gösterilebilmektedir (URL10). Diğer bir örnek de eski İtalya Başbakanı ve Avrupa Komisyonu Başkanı Romano Prodi tarafından “Türkiye’nin elindeki mülteciler adeta bir atom bombası gibi Türkiye ne zaman isterse bunları üstümüze atabilir” yapılan bu çirkin benzetmenin kullanılmasıyla gerçekleşmiştir (URL-11). Buna benzer olaylar toplum içinde de gözlenmektedir. Örneğin, Almanya’da Güney Dresden’de konaklayacakları yere getirilen mülteciler, otobüsten inmek üzereyken bir grup Alman’ın otobüs çevresinde slogan atarak “Buranın halkı biziz” gibi ifadeler kullandığı olay yukarıda bahsedilen ön yargı tutumlarından birisidir (URL-12). Yine Almanya’da Bautzen kentinde sığınmacılar için ayrılan binada çıkan yangını izleyenlerin alkış tutmaları ve gülmeleri artan göçmen karşıtı eylemlerle geçmişteki aşırı sağ eylemlerin yeniden ortaya çıkıyor olabileceği endişesini taşımaktadır (URL-13). Genel birkaç örnek ardından yaşanan kriz noktasında takındıkları tutum ve birlik içindeki söz hakları bağlamında dört ülke seçilmiştir. Bu ülkelerden Almanya birliğin en güçlü ülkelerinden biri olması ve yaşanan bu olaylarda çoğu Avrupa ülkesinden farklı olarak açık kapı politikası izleyerek süreçte Türkiye’nin de müttefiği pozisyonunda bulunmaktadır. Fransa da güçlü olmasının yanı sıra adından çok söz ettiren Calais kampına sahip olması ve yabancı düşmanlığı yaklaşımıyla dikkat çekici olma özelliğini korumaktadır. Bir diğer ülke İngiltere, az sayıda mülteci kabul etmesi ve sınırlarını ve ekonomisini korumak adına birlikten ayrılma yönünde attığı adımlarla son dönemde bolca tartışılmaktadır. Son ülke olan Macaristan ise sürecin başlangıcından

bu yana sınırlarına jiletli tel örme ve İslam düşmanlığı gibi yaklaşımlarıyla gündemde kalmayı sürdürmektedir.

Buna ek olarak, AB ülkelerinin Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS) kapsamında sorumluluk paylaşma ile sığınmacılar için adil ve etkin bir sığınma prosedürüne erişmeleri, tek tek üye devletlerin çıkarları söz konusu olduğunda işletilemediği açık biçimde görülmüştür. Yani AB, izlemiş olduğu politikalar ile üye devletlerin Suriyeli mülteci krizi sürecini adil ve etkin şekilde yürütecek çözümler üretmediği gibi, Yunanistan ve İtalya gibi bazı geçiş konumundaki devletleri orantısız bir şekilde sorumluluk almaya zorlamıştır. Böylece AB, söz konusu geçiş ülkelerinde yaşayan insanların, kendine karşı söylemleri desteklemelerine neden olmuştur.

Uluslararası toplumla birlikte Avrupa da savaştan kaçan insanların sınırlarda ve kamplardaki durumuna sessiz kalmıştır. 2015 yılına gelindiğinde ise sayıları yüz binleri bulan ve Avrupa'yı nihai varış noktası olarak seçen sığınmacılardaki artış üzerine ortak sığınmacı sistemini işletmeye çalışan Avrupa, krizi çözüme yetersiz ve isteksiz kalmıştır. 2004 yılında yapılan ve Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)'nin oluşturulmasını öngören Hague Zirvesi'nde ortaya konacak politikalarda önceliğin sığınmacı hakları ve uluslararası korumada olacağı, güvenlik ve egemenlik gibi kavramların sığınmacılara yönelik uygulamalarda ikinci plana alınması kararı alınmıştır.

Avrupa, kendine yönelen büyük göç dalgalarına karşı koymak ve mülteci krizini kendine en az zararı olacak şekilde çözmek için farklı arayışlar içine girmiştir. AB, Suriye Krizi'ni hem güvenlik hem de insani boyutu olan bir kriz olarak gördüğünü ifade etmiştir. AB'nin krize müdahil olma yöntemleri bir yandan kontrol altına alınamayan düzensiz göçler iken, diğer yandan AB vatandaşlarının Suriye'deki krize müdahil olup oradaki muhaliflere katılımı sonucu AB'nin bunu kendi iç güvenliği için sağlama meselesi olarak ele almasıdır. Buna bağlı olarak, AB içinde Schengen'in askıya alınması tartışmaları dâhi yürütülmeye başlanmıştır. Bunun üzerine, Avrupa Komisyonu, söz konusu kişiler özelinde AB üyesi ülkelerde güvenlik zaafalarının ortaya çıkabileceğinden hareketle üye devletleri gerekli önlemleri alması konusunda uyarıda bulunmuştur.

Avrupa ülkelerinin sorunu ele alış biçimi dolayısıyla ürettiği cevap da sınır kontrollerini militarize etme ve göçmenlere suçlu muamelesi yapma noktasına doğru kaymıştır. Dolayısıyla AB üyesi olmayan tampon ülkelere, bu krize cevap olamasa da büyük miktarlarda para ödeyerek söz konusu ülkeleri, Avrupa ülkeleri için düzensiz

göçü önleme polisiymiş gibi kullanıp soruna kısıtlı bir şekilde müdahil olmayı tercih etmiştir. Yani yapılan yardımlar, Suriye'deki kriz ortamından kaçanların AB ülkelere girmelerinin önüne geçmek üzere yapılmıştır. Bu durum açık bir şekilde hem AB'nin kendi değerlerini hem de 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında kabul ettiği sığınma hakkını yok saydığını göstermektedir. Bu noktada sığınmacıların ülkeler arasındaki farklı ekonomik ve politik çıkarlar için bir alış-veriş nesnesi olmadıkları, aksine uluslararası hukukta da belirtildiği üzere hak sahibi öznel oldukları unutulmamalıdır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Uluslararası hukuk, afet ve askeri bir çatışma altında kalanlara verilecek olan hizmetler için asgari standartlara ulaşılmasını ve temel insani yardım prensipleri konusundaki hak ve sorumlulukları belirler. En temelde, uluslararası hukuk, insanların onurlarıyla yaşamaları ve hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan yasal teminatıdır.

İnsan onurunu ilgilendiren sözleşmeler⁴⁷ insani yardım alanında, insanların yaşam haklarının korunması, kriz ve savaş durumlarında insanlara yeterli yaşam standardının sağlanması, insanların zalimce, insan onuruna yakışmayan şekilde aşağılayıcı davranış ve cezalara maruz kalmamasına yönelik olarak uluslararası arenada alınan yasal tedbirlerdir. Uluslararası insani hukuk devletleri ve diğer tarafları, sivil halkın ihtiyaçları karşılanmadığı bir dönemde uluslararası toplumu, kuruluşları ve devletleri, insani ve tarafsız bir yardıma bulunma konusunda uzlaşmaya zorlayarak, çatışma zamanlarında yardım yapılabilmesinin zorunluluğunu açıkça ifade etmektedir.

Günümüzde ise insancıl hukuk alanındaki tüm bu gelişmelere karşın çatışma ve savaşların doğasındaki değişimden dolayı insani yardım faaliyetleri dönüşen insani ihtiyaçlara cevap üretmekte yetersiz kalmaktadır. Bunda hızla artan ihtiyaca cevap verecek kadar büyük bir maddi gücün olmaması ve soruna temel sağlık, gıda ve barınma faaliyetleri üzerinden geliştirilen kısıtlı bakış açısının etkisi olduğu söyle-

⁴⁷ Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Paris, 1944 Madde. 3 ve 5.; Birleşmiş Milletler, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi, 1966, Madde. 4 ve 6.; Birleşmiş Milletler, 4. Cenevre Antlaşması, Cenevre, 1949, Madde 2, 3, 23, 55, ve 59; Birleşmiş Milletler, Cenevre Sözleşmesi 1977 Birinci Ek Protokol, Cenevre, Madde. 69, 70, 71; Birleşmiş Milletler, Cenevre Sözleşmesi, 1977 İkinci Ek Protokol, Cenevre, Madde. 18; Birleşmiş Milletler, Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, 1966, Madde. 10, 11,12; Birleşmiş Milletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989, Madde. 6, s. 24-37.

nebilir. Bunun dışında, dini ve etnik referanslı terör gruplarının ortaya çıkmasıyla, savaşın veya çatışmanın doğası değişmiştir.

Suriye Krizi sonrası sığınmacı ve mülteci konusunu güvenlik ve sınırların korunmasına indirgeyen yaklaşım dolayısıyla AB üyesi vatandaşları arasında göçmen karışıklığı ve ırkçılık yükselişe geçmekte olduğu gözlemlenmiştir. Bu da Avrupa'da aşırı sağın yükselişine katkı sunmakta ve bu politik hattı besleyip AB'nin kendi varlığını ve geleceğini tartışmaya açık hale getirmektedir.

Diğer yandan AB'nin Suriye Krizi karşısında izlemiş olduğu politikaların AB üye devletlerinin mülteci krizini sorunsuz atlattığını sağlayacak çözümler üretmediği, hatta Yunanistan ve İtalya gibi bazı üye devletlerin coğrafi konumu nedeniyle oranlı bir şekilde sorumluluk almak durumunda kalması bazı üye devletlerin AB'ye karşıt konumlanmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum hem uluslararası yük ve paylaşım kurallarının ihlali anlamına gelirken hem de AB'nin bütünlüğü ve geleceği için tehlikeler oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki kişilerin mülk edinme hakları kısıtlanmış ve sıkı kontrollere bağlı tutulmuştur. Diğer yandan bu kişilerin sağlık, eğitim ve iş piyasalarına erişim hakları mevcuttur. Fakat geçici korumanın yerleşim ve entegrasyon konusunda belirsiz oluşu, uygulamada bu kişilere yönelik insan hakları ihlallerinin ve adaletsizliklerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Türkiye'de bulunan yüz binlerce Suriyeli mülteci iş, konut, eğitim ve sağlık hizmetlerine yasal olarak erişmelerinin önünde engel bulunmasa da temelde ekonomik sebeplerden ötürü bu hizmetlere ulaşmakta zorlanmaktadır. Gün geçtikçe Suriyelilerin varlığı, yaklaşık 7 yıldır bu ülkede yaşadıkları, Türkiye'de evlendikleri ve çocuk sahibi oldukları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye için kalıcı bir hal almaya başlamıştır.

Bir diğer ifadeyle, Türkiye'deki Suriyeliler konusu ilerleyen bir sorunsala ve toplumsal, ekonomik, siyasal boyutları olan bir gerçekliğe dönüşmüş ve bu yüzden Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir sığınmacı politikası yaşanan krizlerden ve doğan sosyo-ekonomik yüklerden ötürü artık sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Diğer yandan, Suriyelilerin yoğun yaşadıkları sınırdaki illerde değişen demografik yapının yanında, Türkiye'de sürmekte olan sosyo-ekonomik sorunlar (sağlık hizmetlerine erişim, eğitim sistemine dair sorunlar, işsizlik gibi) kimi zaman etnik ve mezhepsel boyutlu kutuplaşmaların artmasına neden olmakla birlikte kri-

zin Türkiye üzerinde de ciddi etkileri olmuştur. Her ne kadar Türkiye, Suriye Krizi karşısında açık kapı politikası uygulayarak bu alanda en çok sorumluluk alan ülke olsa da Suriyelilerin Türkiye'deki hukuki statüsünün geçicilik üzerine kurulması ve sürekli geri gidecekleri üzerinden politikaların şekillenmesi, bu insanların Türkiye üzerinden hayat kurmalarını zorlaştırmaktadır.

Türkiye'deki haberlerde ve ana akım medyada yansıyanın aksine söz konusu insanlar, hayatta kalma mücadelelerinde çok fazla sorunla karşılaşmaktadırlar. Suriye'deki çatışma ortamı devam etmesi ve AB ile yapılan geri kabul anlaşması sonucunda Suriyelilerin varlığı, Türkiye'de kalıcı olacak gibi durmaktadır.

Tüm bunlar göz önüne alındığında Suriyelilere Türkiye medeni dünyaya karşı örnek bir davranış sergilemesi bakımından önemli adımlar atmıştır. Günümüzde Avrupa kapılarında oldukça yetersiz göçmen barınma merkezlerinde büyük sıkıntılar çeken mülteciler, Türkiye'de kendilerini misafir bile görmemekte, sosyal hayatın her alanında varlıklarını diğer vatandaşlarla birlikte sürdürmektedir.

Alman Bild gazetesinin, Türkiye'deki göçmen kampları aleyhine haber yapması için Türkiye'ye gönderdiği Yunan gazeteci Liana Spyropoulou mülteciler konusunda Türkiye'nin AB'ye göre farkını, özellikle kendi ülkesi Yunanistan ile karşılaştırması, insan hakları konusundaki farkı çok net bir şekilde ortaya koyması bakımından önemlidir:

“Türkiye’de, Yunanistan’ın mültecilerle nasıl insanlık dışı bir oyun oynadığının, en zavallıların ve korunmasızların sırtından siyaset yapıldığının farkına vardım. Yunanistan’daki kampların durumundan utanıyorum. Mültecilerin toprakta yatması, açık havada ateşle yemek hazırlamak zorunda kalmasından sadece AB ve Birleşmiş Milletleri sorumlu tutuyordum. Mültecilerin kötü durumda olmasının nedeni Yunanistan hükümeti. İtiraf etmesi zor ama Türkiye kampları Yunanistan’dan bin misli daha iyi ve insani organize etmiş. Biz insanların yerde, çamurda, çöpün yanında uyumasına izin veriyoruz. Milyonlarca mülteci Türkiye’de iyi şekilde yaşıyor. Türkiye’deki kampları gördüğümde, gözlerime inanmadım. Yunanistan’daki kamplara kıyasla 5 yıldızlı oteller gibiler.

Gözlerime inanamıyorum: Çocuklar için okul, anaokulu ve Altınözü’nde çocuk kitaplarıyla dolu bir kütüphane bile var. Yunanistan’da ise Çocuklar pislik içinde oynuyor, eğitim falan yok, bakım hiç yok.

Türkiye: Mutfak ve banyolu konteynırlar. Çok temiz. Ağaçlandırma bile yapılmış.

Yunanistan: Toplu banyo ve tuvaletler, insanlar açık havada yerde yatıyor. Şansı olan palet üzerinde yatıyor. Her yer çöp.

Yunanistan: Her öğün yemek için mülteciler 3-4 saat beklemek zorunda. Bu da yemek için günde 9 ile 12 saat arasında kuyrukta bekledikleri anlamına geliyor. Kayıtlı kişilere ayda 90 Euro bulunan bir bankamatik kartı veriliyor.

Türkiye: Mültecilerin yemek yapabilecekleri imkânları var. Ayda 100 Euro harçlık alıyorlar. Ayrıca şampuan, diş macunu gibi hijyenik ürünler hediye ediliyor.⁴⁸

Diğer taraftan Türk Ordusu tarafından 9 Ekim 2019 tarihinde başlatılan “Barış Pınarı” harekâtıyla özellikle Suriye Kuzey`ine yuvalanmış ve o bölgedeki halka zulüm eden terör odaklarını yok etmeyi hedeflemiştir. Harekâtla birlikte oluşturulacak güvenlik bölgesiyle terör ve iç savaştan kaçan yüzbinlerce Suriyeli için insan onuruna yakışır yerleşim yerleri yapılmasını planlayarak mülteci durumuna düşmüş Suriyeli-leri vatanlarına kavuşturacaktır.

Ancak başta AB olmak üzere bir çok Batı ülkesi bu harekâta karşı söylemleriyle mülteci sorunun çözümüne katkıda bulunmadıkları gibi, getirilen radikal çözümleri de görmezlikten gelmektedirler.

⁴⁸ <https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/turkiyedeki-multeci-kamplarini-goren-yunan-gazeteci-ulkemden-utaniyorum/14>. [Erişim Tarihi: 06.11.2019].

KAYNAKÇA

- AB- Türkiye Arasındaki Göç ve Mülteciler Anlaşması ile İlgili Soru ve Cevaplar <https://www.hrw.org/tr/news/2016/03/07/287301> (Erişim Tarihi: 01.06.2020).
- Adam, B. (2016). “The Refugee Card in EU-Turkey Relations: A Necessary But Uncertain Deal”, *IAI*, , S.14, s. 1-12.
- Avrupa Birliği Bakanlığı, Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi, 29 Kasım 2015, http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf, (Erişim Tarihi: 08.10.2019).
- BBC Türkçe, “Bulgaristan’da Gönüllü Göçmen Avcıları”, BBC Türkçe, 11 Nisan 2016, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/04/160411_bulgaristan_gocmen, (Erişim Tarihi: 08.10.2019).
- Cleveland, W. (2008). *Modern Ortadoğu Tarihi*, , Agora Kitaplığı, İstanbul.
- CNN Türk, “Sağlık Bakanlığı Suriyelilere Sağlanan Sağlık Hizmetlerini Açıkladı”, CNN Türk, 11.12.2018, <https://www.cnnturk.com/turkiye/saglik-bakanligi-suriyelilere-saglanan-saglikhizmetlerini-acikladi>, (Erişim Tarihi: 22.10.2019).
- Dam, Nikolas Van. (2000). *Suriye’de İktidar Mücadelesi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Demir, O.Ö. ve Soyupek, Y. (2015). *Mülteci krizi denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, çıkarlar ve kaygılar*. Göç Çalışmaları Merkezi, Global Politika ve Strateji Yayınları.
- Deutsche Welle, *Closure of Balkan Route Divides Europe*. <https://www.dw.com/en/closure-of-balkan-route-divides-europe/a-19106106>, 2016, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).
- Dünya Bankası: *World Bank Report: Turkey’s Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead*, December 2015
- Erdoğan, M. (Şubat 2018). *Türkiye’deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. (Eylül 2019). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler*, Konrad Adenauer Stiftung, , İstanbul.
- Ergüven N.S. ve Özturanlı, B. (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62 (4), 1063- 1086.

- Eurostat, Asylum and First Time Asylum Applicants by Citizenship, Age and Sex Monthly Data, 2019, Erişim adresi: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submit_ViewTableAction.do, (Erişim Tarihi: 11.10.2019).
- FRONTEX, Risk Analysis Reports for 2018. (https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf) (Erişim Tarihi: 10.10.2019).
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2013). Yabancılar ve uluslararası Koruma Yasası, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- HaberTürk, “Suriyelilerin Türkiye Ekonomisine Etkisi Araştırıldı”, HaberTürk, 12.09.2017, <https://www.haberturk.com/suriyelilerin-turkiye-ekonomisine-etkisi-arastirildi-1628337-ekonomi>, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).
- Hürriyet, “Geçici Eğitim Merkezlerine 4 Yıl Süre”, Hürriyet, 19.09.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/gecici-egitim-merkezlerine-4-yil-sure-40583490>, (Erişim Tarihi:01.10.2019).
- Kirişçi K. ve Karaca S. (Haziran 2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları
- Kurt, R. “Sağlık Kuruluşları Basamak Sistemi”, Dünya Gazetesi, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/saglik-kuruluslarina-basamak-sistemi/2743>, (Erişim Tarihi: 22.10.2019).
- Kutlay, M. ve Akçalı, Ö. (2015), “Mülteci krizi ve Türkiye-AB ilişkilerinde eksen kayması riski.” *USAK Analiz* 21, İstanbul.
- MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü: https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_06/26115239_14_HAZIRAN___2019_YNTERNET_SUNUUU_.pdf (Erişim: 01.06.2020)
- Mülteci Hakları Merkezi, Suriye’den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye’de Eğitim Hakkı, <https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-7.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.10.2019).
- Mülteci Hakları Merkezi. Suriye’den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye’de Sağlık Hakkı, <http://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-4.pdf>, (Erişim Tarihi: 19.10.2019).
- Mülteciler Derneği, “Mülteciler Avrupa’ya Nasıl Gidiyor?”, Mülteciler Derneği, 6 Kasım 2018, <https://mülteciler.org.tr/multeciler-avrupaya-nasil-gidiyor/>, (Erişim Tarihi: 08.10.2019).
- Özipek, B.B. Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi, UTESAV Araştırma Raporu, 2018, http://www.utesav.org.tr/dosyalar/web_dosya/Suriyeli-Siginmacilar-ve-Turkiye-Ekonomisi-Raporu.pdf, (Erişim Tarihi: 10.10.2019).

- Suriye Krizinin Kronolojisi, <http://www.21yyte.org/arastirma/suriye-krizi-izlememerkezi/2013/09/02/7192/suriye-krizinin-kronolojisi> (Erişim Tarihi: 11.10.2019)
- Şentürk, D. (2003). Saddam'ın Baas'ı Ortadoğu'da Arap Birliği Rüyası, Alfa Yayınları, İstanbul.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>) <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> , (Erişim: 10.08.2019)
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (TBMM, b) (Mart 2018). Göç ve Uyum Raporu. Ankara. https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf. Erişim tarihi: 20 Mart 2019, s.257.
- Toraman, İ.(2015). Arap Baharı ve Suriye, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi SBE, Yalova, 2015.
- Tunca, H.Ö. ve Karadağ, A. (2018). “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi Science Journal of Turkish Military Academy Aralık /December 2018, Cilt/Volume 28, Sayı/Issue 2.
- Türk, G. D. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*. Sayı. 25. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/219510>. Erişim Tarihi: 20 Mart 2019 49).
- Türkiye İstatistik Kurumu-TUIK: <http://tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30683> (Erişim: 07.07.2019).
- Yagci G. <https://tr.euronews.com/2018/09/26/turkiye-de-isyeri-acan-suriyeliler-100-bin-kisi-ye-istihdam-sagliyor> (Erişim Tarihi. 02.06.2020).
- Wikas, S. (2007). “Batting the Lion of Damascus, Syria’s Domestic Opposition and the Asad Regime”, *Policy Focus*.
<https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/turkiyedeki-multeci-kamplarini-goren-yunan-gazeteci-ulkemden-utaniyorum/14>. (Erişim Tarihi: 06.11.2019).